

Interview

‘Leg je niet neer bij gebrokenheid’

Ds. M.H. Oosterhuis over rein en onrein

Harco Ploegman

Rein en onrein. Het zijn begrippen die vooral te maken hebben met wetten uit het Oude Testament. Maar ook in de psalmen komen ze voor en Jezus heeft het over ‘rein van hart zijn’. Tegenwoordig worden de begrippen vooral gebruikt in relatie tot ‘het wachten op de ware’. In mei 2006 promoveerde ds. M.H. Oosterhuis, predikant van de kerk van Ede-Noord, op het onderwerp reinheid. “Reinheid heeft alles te maken met Gods scheppingswerk.”

Het idee voor een promotieonderzoek kreeg ds. Oosterhuis al lang geleden.

“M’n eerste hoogleraar Oude Testament was H.J. Schilder. Ik had m’n doctoraal bij hem gehaald en hij drong er bij mij op aan dat ik ook zou gaan promoveren. In de jaren voordat hij overleed, heb ik me erop georiënteerd en verschillende studies gedaan.”

Nadat Schilder overleden was, kreeg Oosterhuis een nieuwe hoogleraar, H.M. Ohmann. “In de besprekingen over een deelonderwerp stelde Ohmann op een gegeven moment de vraag: ‘Wat noem je *letterlijk* en wat noem je *figuurlijk* onrein?’ Daar ben ik over gaan nadenken. Dat heeft ertoe geleid dat ik uiteindelijk voor dát onderwerp koos: ‘Het gebruik van het reinheidsidioom – het woordgebruik voor rein en onrein – in verschillende contexten’, met de vraag: kun je spreken van overdrachtelijk taalgebruik of heeft het in verschillende contexten steeds dezelfde betekenis? Heeft het een meerwaarde als dezelfde woorden in verschillende contexten gebruikt worden?”

Psalm 51

Naast gesprekken met zijn hoogleraren speelde Oosterhuis’ dochter ook een rol bij de keuze van het onderwerp.

“Zij speelde een keer het bekende lied *Create in me a clean heart*. Dat komt uit Psalm 51, een voluit spirituele context. Spiritueler kan haast niet. Daar wordt voor een ‘rein hart’ die rituele aanduiding gebruikt. Hier begon de speurtocht naar rituele reinheidstermen in een spirituele context in het Oude Testament. Een echte interactie tussen huiskamer en studeerkamer dus.”

Ruim een halfjaar liep Oosterhuis met het idee rond. Uiteindelijk heeft hij het samen met prof. G. Kwakkel opgepakt en is aan het daadwerkelijke promotieonderzoek begonnen.

Schepping

Oosterhuis werkt niet met een uitgewerkte definitie van reinheid.

“Maar ik ben wel uitgekomen bij een conclusie die in feite een wat ruime definitie is. Rein heeft te maken met de oorspronkelijke kwaliteit van Gods scheppingswerk. Onrein is dan het tegenovergestelde. In Psalm 51 zegt David: ‘Schep in mij een rein hart, o God.’ Een rein hart vereist een nieuw scheppingswerk. Iets dergelijks, maar dan negatief benaderd kom je ook bij Job tegen. Job zegt: ‘Hoe kan een reine geboren worden uit een onreine?’ Nu de onreinheid in de wereld is, kan er niet ook vanzelf reinheid tot stand komen.” Dat heeft grote gevolgen: “Alles wat onrein is, heeft de glans van de oorspronkelijke schepping verloren en is daarom voorwerp van Gods vloek. Als God in Genesis 3 de vloek over de zonde uitsprekt, noemt Hij verschillende

dingen die later ook terugkeren in de reinheidswetten. Alles wat te maken heeft met seksualiteit ('Naar uw man zal uw begeerte uitgaan en hij zal over u heersen'), geboorte ('met smart zult u kinderen baren'), de dood ('tot stof zult u weerkeren') zie je terugkeren in de reinheidswetgeving. Uitgesproken onrein zijn de dood, ontbinding, het bloed van de geboorte, ook ziekten die herinneren aan ontbinding (melaatsheid)."

Oude Testament – Nieuwe Testament

De nadruk in het proefschrift van Oosterhuis ligt op het Oude Testament.

"Dat heeft te maken met het feit dat het een terminologisch onderzoek is. De terminologie van het Oude Testament kom je in het Nieuwe Testament niet meer tegen."

Toch lopen er met betrekking tot dit onderwerp lijnen van het Oude naar het Nieuwe Testament.

"Rein was in het Oude Testament een voorwaarde om aan de eredienst deel te nemen en God te ontmoeten in de tempel met zijn volk. In het Nieuwe Testament zegt de Here Jezus: 'Zalig zijn de reinen van hart, want zij zullen God zien.' Hier zie je reinheid als voorwaarde om God te zien.

Verder heeft onreinheid in het Oude Testament ook associaties met vruchteloosheid, en reinheid met vrucht dragen. In het Nieuwe Testament zegt Jezus in Johannes 15 tegen zijn discipelen: 'U bent rein om het woord dat Ik tot u gesproken heb.' En: 'Blijf in Mij, zoals Ik in u en u zult veel vrucht dragen.' Hier zie je de combinatie van reinheid met vrucht dragen en vruchtbaarheid."

Herstel van gebrokenheid

Volgens Oosterhuis heeft het onderzoeken van een oudtestamenteisch onderwerp zeker nut. "Een onderwerp heeft niet pas nut als het ook in het Nieuwe Testament ter sprake komt. Het Oude Testament is in zichzelf volwaardige Godsopenbaring, met een boodschap voor ons. Het Nieuwe Testament kan daar wel een nieuw licht op werpen. De boodschap van die wetten is, dat God wil dat zijn volk zich niet neerlegt bij de gebrokenheid en de degeneratie die na de zondeval in de wereld gekomen zijn, en zich de oorspronkelijk gave schepping blijft herinneren. Dat houdt Hij in de profetieën zijn volk ook als belofte voor. God is met zijn volk onderweg naar een herstel van de gevolgen van de zondeval. Alleen dat al is een schitterende boodschap om mee in de wereld te staan. Het is hoopgevend voor jezelf, voor de kerk, voor de wereld. Maar het is ook richtinggevend voor de manier waarop je met Gods schepping omgaat. Je bent rentmeester."

Transparant

Naast omgang met de schepping heeft reinheid volgens Oosterhuis ook alles te maken met je relatie met God.

"Rein van hart wil zeggen: transparant in je intenties, transparant in je relatie tot God. Bidden om een rein hart, zoals David dat gedaan heeft. Dat is een gebed dat wij ook kunnen bidden. De reine van hart zal God zien en daardoor ga je Rein heeft te maken met de oorspronkelijke kwaliteit van Gods scheppingswerk. Onrein is het tegenovergestelde ook anders tegen de schepping aankijken en zoek je in alle dingen om je heen naar Gods grootheid."

Geen bederf

Oosterhuis vindt dat je de concrete, materiële én de geestelijke dimensie achter het begrip reinheid zo dicht mogelijk bij elkaar moet houden.

"In de concrete werkelijkheid en het omgaan daarmee ligt de basis voor de reinheidsbegrippen. Materialen die te maken hebben met de eredienst en dus de nabijheid van God, moesten rein en zuiver zijn. Je kunt een lijn trekken van het gebruik van terminologie voor reine materialen naar andere bijbelteksten. Als David het heeft over een rein hart of in Psalm 1 zegt: 'Gods woorden

zijn rein', dan heeft dat associaties met die reine materialen. Je zou kunnen zeggen: 'Het is zóveel karaats, zó zuiver goud, daarin kan geen bederf of roest optreden.' Daarom houdt Gods Woord ook stand. Van daaruit kom je ook uit bij ethische zaken. Met een rein hart ben je naar God toe doorzichtig. Rein is uiteindelijk dat ons leven helemaal gaaf is en dat er geen zonde meer is die tussen God en ons in staat. In het leven hier en nu op aarde bereiken we dat niet. Dan is het meest haalbare dat je eerlijk bent over je zonden. Dat je in het licht gaat staan. Als je doorzichtig bent naar God toe, kan Hij ook doordringen in je hart en krijg je Hem te zien."

Reinigingswetten

Bij het lezen van de reinigingswetten uit het Oude Testament moeten we volgens Oosterhuis vooral kijken naar Gods bedoelingen ermee.

"We hoeven die wetten niet meer te onderhouden. Met de komst van Jezus Christus is de boodschap van de reinheidswetgeving in feite overbodig geworden. Ik beschrijf dat zo: 'Bij het opgaan van de Zon verbleken de sterren.' Christus is gekomen, de Zon staat aan de hemel en dan doen de sterren uit de nacht van het Oude Testament er niet meer toe. Je kunt er wel een bepaalde lering uit trekken. Wat is de achtergrond van die bepalingen? Het zicht krijgen op Gods ijver voor het herstel van de oorspronkelijke kwaliteit van zijn scheppingswerk is iets wezenlijks."

Verrassend

Een verrassende conclusie van Oosterhuis in zijn onderzoek is dat reinheid niet kan worden aangemerkt als een eigenschap van God.

"Reinheid en heiligheid worden vaak op een hoop geveegd. Heiligheid kom je wel steeds tegen als eigenschap van God. 'Weest heilig, want Ik ben heilig.' Maar daar kun je niet zomaar 'rein' voor 'heilig' invullen. Reinheid heeft natuurlijk alles te maken met hoe God is en wie Hij is. Maar het wordt in het Oude Testament niet als eigenschap van God naar voren gebracht."

Doop

Reinheid heeft volgens Oosterhuis ook te maken met de doop.

"Het doopwater heeft alles te maken met het reinheidsritueel. Numeri 8 gaat over de heiliging van Leviëten en die worden ook besprenkeld met water als ritueel bij hun heiliging. Dat zit heel dicht tegen het reinigingsritueel aan. Volgens mij kun je van daaruit een directe lijn trekken naar doop door besprenkeling tot heiliging van de kinderen die geheiligd zijn in de gelovige ouders."

Verrijking

Ds. Oosterhuis heeft het schrijven van het proefschrift "als verrijking ervaren". "Het was een enorme inspanning. Ik heb het boek in ruim zes jaar geschreven. Het schrijven ervan heeft me altijd energie opgeleverd. Als zodanig mis ik het ook wel een beetje. Binnenkort begin ik dan ook aan een nieuw project. Inhoudelijk heeft het me ook verrijkt. Ik heb heel veel preken gehouden over 'rein' en 'onrein'. Het heeft me gevormd en verrijkt."

N.a.v. het proefschrift van dr. M.H. Oosterhuis,

Een rein hart, Rituele reinheidsterminologie in spirituele contexten van het Oude Testament,

Groen, Heerenveen, 2006,

ISBN 90 582 9625 3, 298 pag